

Oikaisuvaatimus peruspalvelujen valtionosuuspäätöksestä VN/35660/2023

Kunnanhallitus 25.03.2024 § 85

22/02.05.02.00/2024

Kontiolahden kunnanhallitus on kokouksessaan 15.1.2024 § 5 käsitellyt valtiovarainministeriön valtionosuuksia 2024. Päätöksenteon jälkeen on ilmennyt uusia päätökseen vaikuttavia asioita, jotka Kontiolahden kunnanhallitus haluaa käsitellä uudestaan ja jättää tämän perusteella oikaisuvaatimuksen.

Vuoden 2023 alusta toteutuneen hyvinvointialueuudistukseen liittyvän rahoitusmallin johdosta kunnan valtionosuuksien määrään vaikuttaa pysyvästi vuosien 2021 ja 2022 toteutuneet sosiaali- ja terveystalouden sekä pelastustoimen palveluiden kustannukset. Toteutuneet kustannukset vaikuttavat peruspalvelujen valtionosuuksiin järjestelmään sisältyvien kuntien valtionosuuksien tasaelementtien, muutosrajoittimen ja järjestelmämuutoksen tasauksen kautta. Valtionosuuksien perustuminen kuntakohtaisiin toteutuneisiin kustannuksiin poikkeaa valtionosuuksien peruserämuutoksista, jonka mukaan valtionosuuksien suuruuteen ei vaikuta se, miten kunta on palvelutoimintansa järjestänyt tai miten paljon niiden järjestäminen kunnalle maksaa.

Peruspalvelujen valtionosuuksien määräytymisperusteet asettavat kunnat eriarvoiseen asemaan toisiinsa nähden. Tämä korostuu erityisesti ns. edelläkävijämaakuntien osalta, jotka valtion kannustamina muodostivat vapaaehtoisesti laajempia koko maakunnan tai lähes koko maakunnan kattavia sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymiä. Tällaisissa kuntayhtymissä jouduttiin tekemään palkkaharmonisointia jo ennen hyvinvointialueiden käynnistämistä. Palkkaharmonisoinnin kustannukset nostivat merkittävästi edelläkävijäkuntien sosiaali- ja terveystalouden kustannuksia vuosien 2021–2022 aikana. Tämä puolestaan pienentää pysyvästi ko. kuntien valtionosuuksia peruspalvelujen valtionosuuksiin sisältyvän ns. muutosrajoittimen kautta, vaikka sosiaali- ja terveystalouden järjestämis- ja rahoitusvastuu on siirtynyt kunnilta pois. Lisäksi se heikensi kuntien talouden tasapainotilaa, joka on järjestelmämuutoksen tasauksen laskennan peruste.

Esimerkiksi kaikkien Pohjois-Karjalan kuntien valtionosuudet pienenevät pysyvästi ja kuntalaisten verorasitus kasvaa, koska palkkaharmonisaatiokustannukset on sisällytetty vuosien 2021 ja 2022 sotekustannuksiin. Pohjois-Karjalan kuntien osalta harmonisoinnin vaikutukset henkilöstökustannuksiin olivat vuosina 2018–2022 vuositasolla yhteensä 8,0 milj. euroa. Lisäksi Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymän vuoden 2022 tilinpäätökseen kirjattiin 24,1 milj. euron pakollinen varaus vuosien 2021–2022 palkkaharmonisaatiovelan kattamiseksi, koska neuvottelut palkkaharmonisoinnin toteuttamisesta olivat vuodenvaihteessa 2022–2023 kesken keskusneuvottelutasolla. Käytännössä palkkaharmonisaatio nosti siten maakunnan kuntien hyvinvointialueelle siirtyviä kustannuksia vuositasolla noin 20 milj. eurolla, mikä vastaa noin 3 % siirtävistä kustannuksista. Kontiolahden kunnan osuus palkkaharmonisaation kustannuksista on noin 1,4 milj. euroa ja pienentää siten merkittävästi ja pysyvästi kunnan valtionosuuksien tasoa.

Valtionosuuksien perustuminen arvioperusteiseen pakollisen varauksen erään on lainsäädännön näkökulmasta ristiriitainen. Voimaanpanolain 20 §:n § 1 momentissa säädetään, että erikoissairaanhoidon lain 7 §:ssä mainittujen sairaanhoitopiirien kuntayhtymät sekä kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) 6 §:n 1 momentissa tarkoitettujen erityishuoltopiirien siirretään varoisiin ja velkoihin sekä sitoumuksiin hyvinvointialueille 1 päivänä tammikuuta 2023. Kuntien rahoittama kuntayhtymän omaisuus on siirtynyt tarkasti lain kirjainta noudattaen hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen, mutta lain säännöksistä poiketen palkkaharmonisaatiota koskeva vastuu ei siirtynyt hyvinvointialueelle. Ristiriitaisuutta valtionosuusperusteiden näkökulmasta lisää myös se, että Pohjois-Karjalan osalta palkkaharmonisointia toteutettiin takautuvasti vuosilta 2021–2022 vasta vuonna 2024. Kuntayhtymän vuoden 2022 tilinpäätökseen sisältyneet pakollinen varaus ylittää toteutuneiden kustannusten tason, minkä johdosta leikkaus valtionosuuksiin muodostuu vielä toteutuneita kustannuksia suuremmaksi. Lisäksi pakollisessa varauksessa on huomioitu merkittävä määrä, noin 3 milj. euroa, viivästyskorjoja, jotka eivät ole varsinaisia sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannuksia. Myös viivästyskorot pienentävät kuntien valtionosuuksia pysyvästi.

On huomattava, että hallintovaliokunta on myös mietinnössään (15/2022 vp HE 68/2022 vp) todennut, että palkkaharmonisaation perusteella eri alueiden kunnat ovat eri asemassa riippuen siitä, onko palkkaratkaisut tehty vai tehdäänkö ne vasta sote-uudistuksen voimaantulon jälkeen. Kuntien eriarvoinen kohtelu on ristiriidassa myös perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteen ja vakiintuneeseen tulkintakäytäntöön perustuvan rahoitusperiaatteen kanssa. Vapaaehtoisia kuntayhtymiä perustaneissa kunnissa asuvat kuntalaiset joutuvat uudistuksen seurauksena maksamaan uudistuksesta kahdesti. Kunnat ja kuntalaiset ovat maksaneet ja maksavat kattaessaan kuntayhtymien alijäämät tilinpäätöksen 2022 yhteydessä veroina jo kertaalleen edelläkävijyydestä syntyneet kustannukset. Lisäksi, jotta kunnat pystyvät jatkossa tuottamaan kuntalaisilleen vastuulleen jäävät tehtävät, he joutuvat valtionosuusleikkauksen kattaakseen keräämään kuntalaisiltaan enemmän veroja.

Koska palkkaharmonisaatiokustannusten huomioiminen valtionosuuksien perusteena olevissa soten siirtolaskelmissa johtaa kunnat eriarvoiseen asemaan ja perustuu virheellisiin tietoihin, on perusteltua, että kunta hakee oikaisua valtiovarainministeriön päätökseen sisältä osin kuin valtionosuuslaskelmissa on huomioitu Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymän palkkaharmonisaatiokustannukset viivästyskorjoihin. Harmonisaatiokustannukset viivästyskorjoihin tulee poistaa sote-uudistuksen kuntakohtaisista siirtolaskelmista.

Liitteet:

- 1.) Päätös kuntien kotikuntakorvausten perusosasta vuodelle 2024
- 2.) Päätös kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja veroperustemuutoksista johtuvien verotulomenetysten korvauksesta vuonna 2024
- 3.) Oikaisuvaatimusohjeet
- 4.) Oikaisuvaatimus Valtiovarainministeriö VN_35660_2023 päätökseen kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja veroperustemuutoksista johtuvien verotulomenetysten korvauksesta vuonna 2024

Lisätietoja: kunnanjohtaja Jari Tuononen, p. 050 435 8700

Kunnanjohtajan ehdotus:

Kunnanhallitus päättää hakea muutosta valtiovarainministeriön päätökseen (VN/35660/2023) kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja veroperustemuutoksista johtuvien verotulomenetysten korvauksesta vuonna 2024 liitteenä olevan oikaisuvaatimuksen mukaisesti ja hyväksyä liitteenä olevat valtionosuuspäätökset muilta osin.

Päätös:

Kunnanhallitus päätti hakea muutosta valtiovarainministeriön päätökseen (VN/35660/2023) kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja veroperustemuutoksista johtuvien verotulomenetysten korvauksesta vuonna 2024 liitteenä olevan oikaisuvaatimuksen mukaisesti ja hyväksyä liitteenä olevat valtionosuuspäätökset muilta osin.